

DOI: 10.31548/hspedagog13(1).2022.170-178

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА НАУКОВА СПАДЩИНА МИХАЙЛА МАКСИМОВИЧА В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ СВІТОГЛЯДУ «УКРАЇНСЬКОГО СВІТУ» В ХІХ СТОЛІТТІ

М. ТОМЕНКО, доктор політичних наук, професор, кандидат історичних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. Досліджено світоглядні цінності в поглядах та науковій діяльності першого ректора Київського університету Святого Володимира, видатного вченого Михайла Олександровича Максимовича. Розглянуто його життєвий шлях, наукове становлення, широту наукових інтересів та поглядів. Коло наукових інтересів М. Максимовича складали природничі та космологічні студії, етнографічні дослідження української історії, етнографії та фольклору, філософська творчість, в якій він вслід за Григорієм Сковородою увиразнює українську «філософію серця». Інтерес вченого до «малоросійської» тематики спричинив еволюцію Максимовича в бік проукраїнських поглядів. Показовим в цьому контексті є його прагнення перетворити Київський університет на оазу українських науки та культури, де викладали б талановиті, високоосвічені особистості, зокрема Микола Гоголь. Відстоюється положення про те, що саме проукраїнські погляди Максимовича вплинули на недопущення його після одужання до адміністративних та наукових посад в Київському університеті. Особливу увагу приділено науковим працям науковця в галузі етнопсихології, особливостей української характерології, менталітету. Вартим уваги є висновок дослідника щодо «покірливого духу» росіян та «пристрасності, короткої твердості і сили почуття» українського духу. Максимович брав активну участь у філологічній дискусії з Михайлом Погодіним, відстоюючи положення щодо хронологічної першості та походження української мови від часів княжої України-Руси, самостійності української слов'янської історії. На підставі проведеного дослідження запропоновано самостійний науковий висновок щодо місії, громадянської позиції та ролі Михайла Максимовича як першого ректора Київського університету Святого Володимира та вченого у творенні української ідеї, світогляду «Українського світу» в період ХІХ століття.

Ключові слова: український світ, руський мир, українська етнопсихологія та історіософія, національний характер, походження української мови, схема та хронологія української історії.

Актуальність (Introduction). Як відомо, 8 листопада 1833 року було підтримано подання міністра освіти С. С. Уварова про заснування Імператорського університету Святого Володимира на базі перенесеного до Києва польського Кременецького ліцею. 18 жовтня 1834 року на посаду першого ректора Університету наказом імператора Миколи І було затверджено 30-річного професора кафедри ботаніки Московського університету, історика, етнографа, вченого-енциклопедиста Михайла Максимовича.

Головною місією новоствореного університету Російська імперія вбачала у формуванні кадрів для утвердження

ідеології «єдиной, великой и неделимой России» та недопущення поширення прогресивних українських та європейських ідей. Натомість, перший ректор Михайло Максимович та низка інших викладачів та студентів прагнули застерегти право на вивчення в Університеті Святого Володимира української історії, мови, етнографії тощо. Тож від самого початку діяльності навчального закладу в Києві розпочалася боротьба між провладною ідеологією «руського мира» та спробою групи викладачів і студентів пропагувати цінності «українського світу». Про це вперше йшлося в статті автора «Щирий малоросіянин –

видатний вчений Михайло Максимович», опублікований в колективній праці «Українська ідея. Перші речники» (Київ: Т-во «знання» України, 1994. 180 с.).

Метою цієї статті є спроба знайти відповідь на запитання: як творилася ідеологія «українського світу» в Університеті Святого Володимира, що його створювали як форпост «руського мира» і що стало головною причиною недопущення першого ректора Михайла Максимовича на будь-які адміністративні посади після лікування – стан здоров'я чи активна наукова і громадська проукраїнська позиція.

Виклад основного матеріалу. Для багатьох Михайло Максимович – насамперед перший ректор Київського університету. Призначив Михайла Олександровича на цю посаду тодішній міністр народної освіти граф Сергій Уваров, вельми негативно налаштований щодо всього українського.

Чому в житті Максимовича, улюбленця московської салонної еліти, приятеля Олександра Пушкіна й Кондратія Рилєєва, стався такий різкий оберт?

Може, на ті часи його навряд чи й сам українофоб Уваров міг запідозрити в українських симпатіях? А може, саме тому, що запідозрив, і ректорство було свого роду почесним засланням?

Чому перебування Максимовича на посаді ректора було недовгим і завершилося поверненням (вигнанням) на терени його власного хутора Михайлова Гора? Чи лише через хворобу – справді тяжку і виснажливу? Чи, остаточно сформувавшись як послідовний українець, став для імперії вельми небезпечним?

До певного часу спостерігаємо, сказати б, світоглядну роздвоєність Михайла Максимовича. Розчахнутість, властиву Миколі Гоголю, та й поза ним не одному українському інтелігентові, в якому боролися притаманне, рідне, живе – і набуте, чуже, що агресивно

прагне опанувати, заволодіти. Світоглядні трансформації тривали протягом значного відтинку свідомого життя Михайла Максимовича і, зрештою, підштовхнули його до відкриття, що стало наріжним каменем історико-філологічної теорії про окремішність, самодостатність української нації. У цьому, вважаємо, викристалізувалася місія Максимовича як науковця і патріота-українця.

Михайло Олександрович Максимович – вчений-енциклопедист, незаперечний фахівець у царинах історії, філології, етнографії, ботаніки та багатьох інших галузях науки – народився 15 вересня 1804 р. на хуторі Тимківщина Золотоніського повіту Полтавської губернії (нині Черкащина), у дворянській сім'ї козацького старшинського роду.

П'ятеро Михайлових дядьків (братів матері, Гликерії Тимківської) були університетськими професорами. Найстарший – Ілля Федорович, доктор права і філософії, власне, і запропонував скерувати шестирічного Михайла на навчання до Золотоноші, а потім – до Новгород-Сіверської гімназії, відомої серйозним ставленням до науки, культури та прихильністю до українських ідей.

1819 р. Михайло вступає на словесний та природничий відділи філософського факультету Московського університету. А через два роки переходить на фізико-математичне відділення, остаточно визначившись із майбутнім фахом – ботанікою. Після закінчення навчання (1823 р.) залишається в університеті для науково-академічної праці. Певний час викладає ботаніку в Московській рільничій школі, від 1826 р. завідує ботанічним садом та гербарієм Московського університету. 1827 р. блискуче захищає магістерську дисертацію «О системах растительного царства».

Нам ще не раз доведеться застосовувати щодо Михайла

Олександровича визначення «перший». Так, у книзі «Основания ботаники» (1828–1831 pp.) М. Максимович уперше – і значно раніше за Ч. Дарвіна, який оприлюднив свою теорію 1859 р., – виклав цілу низку положень щодо клітинної будови організмів, походження живих клітин з неорганічної речовини, еволюції тваринного світу.

Знову-таки, першим в історії тодішньої імперії, Максимович видав природознавчу книгу для народу – «Книгу Наума о великом Божьем мире» (Москва, 1833 р.), де доступно виклав основні знання про будову Землі, Сонячної системи, Всесвіту.

1827 р. в Москві виходить збірка «Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем», яка містить 127 пісень історичного, побутового, обрядового характеру з коментарями упорядника. Друге видання з'являється 1834 р. На той час Максимович зібрав уже понад дві з половиною тисячі пісень; їх він планував видати чотирма частинами, але світ побачила лише перша – козацькі пісні. Для покоління, що формувалося у 30-ті роки XIX ст., збірка мала не менше значення, ніж «Кобзар» Т. Шевченка. Радо вітала її появу «Руська трійця» – М. Шашкевич, І. Вагилевич і Я. Головацький (останній ще й власноруч переписав збірку).

Наміри Михайла Максимовича займатися ґрунтовними дослідженнями української історії, етнографії та фольклору мали надважливе завдання: пізнати і визначити особливості характеру українського народу та його долі у світі. Це повинно було неминуче привести його до необхідності науково довести винятковість українства. У цьому сенсі Максимович не лише відрізняється від тодішніх народників, які аполітично захоплювалися звичаями, мовою та піснями «простих людей», а й мислив та крокував далеко попереду.

Свої філософські погляди М. Максимович викладає в «Письме о философии» (Телескоп, 1833, № 12).

Він тлумачить філософію не лише як любов до мудрості, збудовану на розрахунках розуму, а вслід за великим мислителем Г. Сковородою увиразнює українську «філософію серця». «Дійсна жива мудрість розуму базується на любові». Любов присутня скрізь і в усьому. Тож філософія може бути в кожному творі, у поезії, у житті. Філософські елементи є в кожній науці, й кожна наука має бути філософською наукою.

Погляди вченого на певні події та постаті в українській історії на той час були досить двоїстими. Прикметним у цьому сенсі видається його відгук на дискусію довкола постаті Івана Мазепи в журналі «Атеней» (1829 р.): «На думку критика, Мазепа був патріот. Але хіба таким уявляла його історія? Зовсім ні! Всі його дії ніскільки не показують у ньому самовідданої любові до Малоросії, історія уявляє в ньому хитрого, заповзятого честолюбця і корисника, який готовий був нічим не гребувати для себе, розкриває в ньому характер несумісний з великою любов'ю до Вітчизни!..» [1, с. 127].

У травні 1834 р. М. О. Максимович був призначений професором російської словесності й деканом першого відділення філософського факультету Київського університету, а в жовтні цього ж року – затверджений на посаду ректора. На той час його доробок налічував понад 100 наукових праць – із ботаніки, зоології, теорії та методології природознавства.

З ентузіазмом приступив до нових обов'язків. Мріяв перетворити новий виш на оазу українських науки та культури, де викладали б талановиті, високоосвічені особистості. Відомо, що звертався до урядового наставника Київського університету з клопотанням про призначення Миколи Гоголя професором історії.

Зауважу, що ректор М. Максимович мав солідні підстави пропонувати кандидатуру М. Гоголя на цю посаду. Гоголь на той час вельми

серйозно перейнявся українською історією. Про це свідчить його лист до Максимовича (листопад 1833 р.), у якому, зокрема, письменник зізнається: «Тепер я взявся за історію нашої України. Ніщо так не заспокоює, як історія. Мої думки починають литися тихіше і стрункіше. Мені здається, що я напишу її, що я скажу багато того, чого до мене не говорили» [2, с. 59].

Гадаю, не в останню чергу рухало М. Максимовичем бачення перспектив спільної з Гоголем праці над історією України. Праці, що мала ґрунтуватися на спільних світоглядних цінностях, а отже, обіцяла бути плідною. Нині можна лише уявити, яких дослідницьких обривів міг сягнути цей унікальний тандем...

Між тим адміністративна робота ректора забирала левову частку сил і часу. «Я бачив ясно, – напише Максимович згодом, – що мені треба було або залишити викладання, або скласти з себе ректорство» [3]

Вирішив звільнитися від другого. У середині грудня 1835 р. його прохання задовольнили. Однак і викладацька праця стає для професора також дедалі складнішою. Відмовляють ноги, рука, слабшає зір – доводиться працювати зі студентами в себе на квартирі.

1841 р. Михайло Максимович виходить на відпочинок. Упродовж двох років лікується, затим повертається на кафедру російської словесності, але 1845 р. остаточно йде на пенсію.

Останній період життя вченого позначився глибокою депресією. Однак сильний характер, прагнення жити активно і творчо – перемагають. Остаточно бере гору українське начало: «Що я, “щирий малоросіянин”, і тепер, як раніш, і буду навіть до смерті, це дуже природньо; я не від роду варязького, а від малоросійського, – і я люблю Малоросію, люблю мову її народу, і пісні її, і її історію...» [4].

1846 р. М. О. Максимович тісно пов'язує свою діяльність із Кирило-Мефодіївським товариством. Особливо дружні стосунки ще раніше склалися з

Тарасом Шевченком. Вирішено було видавати журнал. Михайло Олександрович готує видання літературних пам'яток доби Київської Русі. Однак спільна праця перервана арештами кирило-мефодіївців. Гулак, Костомаров дістали заслання; Шевченка відправили до Оренбурга, затим – до Новопетровської фортеці. Щодо самого Максимовича слідство дійшло висновку: «Із паперів Куліша та Білозерського стали відомі кілька нових імен по Слов'янському товариству: чиновник канцелярії Київського військового губернатора Рігельман, Максимович, Бодяньський та інші. Хоча в листах їхніх проглядається головна ідея – любов до слов'янства і особливо до Малоросії, проте важко вирішити, чи всі із означених осіб брали участь у політичних злочинних намірах, чи деякі з них лише поділяють вчені праці слов'янофілів» [5].

М. Максимович продовжує дослідження в історичній, археологічній та краєзнавчій царинах. Готує до збірника «Малороссийских песен» додаток – «Голоса украинских песен» з мелодіями 25 українських пісень, котрий упорядковує з допомогою відомого композитора О. Аляб'єва. Затим береться до ґрунтовного дослідження «Дни и месяцы украинского селянина», в якому планує дати широку картину життя і побуту селянства. Перша частина – «Весна» – підготовлена у 1956 р. Друга – «Лето» – була готова лише в рукописі, решта – «Осень» та «Зима» – залишилися недопрацьованими. У цій роботі описує вірування, звичаї та обряди у великі християнські свята – Святий вечір («Кутя»), Різдво («Роздво»), Богоявлення («Хрещення»), Трійцю («Трійця») та інші; аграрні обряди, важливі у житті хліборобів.

Вчений робить унікальну спробу: виявити й охарактеризувати різницю між психологією українців та росіян. Дослідник фольклору

насамперед вказує на особливості характеру пісень.

У піснях російських вчених виявляє «дух, покірний своїй долі і підлеглий її волі. Росіянин не зник брати участь в перевороті життя... Він бажає немов відділитися од усього, ...закривши рукою вухо, хоче начеб загубитися в звуку. Через це російські пісні визначаються глибокою тугою, безнадійним забуттям» [6].

Українські пісні, «виявляючи боротьбу духа з долею, відрізняються поривами пристрасті, короткою твердістю і силою почуття, але і природністю вислову. В них бачимо не забуття й не безнадійний сум, але більше гнів і тугу; в них більше дії». Український «дух, не знаходячи ще в собі самому особливих форм для повного вияву почуття, що зароджується в його глибині, мимоволі звертається до природи, з якою він через своє дитинство ще приятелює, і в її предметах бачить, відчуває щось подібне до себе» [7].

Отже, можна з повним правом заявити, що Михайло Максимович був одним з перших вчених, які почали досліджувати особливості української характерології, або менталітету. Це дослідження, власне, засвідчило особливість і неповторність рис української спільноти, окремішність місця українців серед інших народів.

Історико-філологічна концепція М. Максимовича дістала подальший розвиток у дискусії вченого з російським істориком М. Погодіним, за теорією якого на теренах Київської Русі до XIII ст. мешкали «великороси», а українці з'явилися тут лише тоді, коли «великороси» взялися колонізувати Московію. У листі до російського колеги вчений пише: «Саме те відчуження нас, малоросіян, від нашої Придніпровської батьківщини, від нашого Києва і всього нашого давнього історичного життя, так багато значущого в спільному житті руського світу, – це відчуження від нас наших давньокиївських письменників і

подвижників... і змушує мене вступити в полеміку з тобою, на стільки ж історичну, на скільки й філологічну...» [8].

Аналізуючи оригінали «Повісті временних літ», «Слова о полку Ігоревім», інші давньоруські пам'ятки, М. Максимович відзначає їхній яскраво давньоукраїнський характер. Головна проблема аналізу старокиївських джерел, розмірковував Михайло Олександрович, те, що не лише літописи, грамоти, а й твори окремих людей дійшли до нас у північноросійських списках, не раніше XIV століття, усипані багаточисельними слідами великоросійської говірки – суздальської у Лаврентія, новгородської – у писців Іпатьєвських тощо. Проте навіть за умов великого наносного шару великоросійської говірки, що належить до пізніших переписувачів, залишилися явні сліди мови малоросійської, котра відноситься до древніших оригіналів (Нестор-літописець, Київський та Волинський літописи, «Слово о полку Ігоревім»).

Свою позицію він остаточно обґрунтовує в «Історії давньої руської словесності» (1839 р.). Саме в цій праці вчений доводить, що українська мова (він називає її південноруською) більш давня, ніж російська, а її стосунок до останньої – такий, скажімо, як до чеської, польської чи словацької...

Наслідком дискусії – знову ж таки вперше! – стала масштабна популяризація української ідеї на теренах усієї Російської імперії. Але найважливіше, що один із теоретиків російської великодержавницької позиції Михайло Погодін наприкінці свого життя в листі від 28 червня 1871 року до свого недавнього опонента Михайла Максимовича визнав:

«Втім про це сперечатися нічого: кожний може залишитися при своїй думці. А от великоросіянство полян лежить у мене на серці, і бажав би я, щоб воно було доведено міцніше» [9].

Важливим було і звернення Михайла Максимовича до хронології української історії, що є однією з найважливіших проблем в теорії історії. Приводом до написання статті з цього питання стала робота Кокошкіна «Три місяця на Волині» («День», 1837, № 4) та низка інших ненаукових статей, що нібито земля і князівство Київське завжди належали до Польської корони. Викриваючи такі погляди, Михайло Максимович у своїй статті «Нечто о земле Киевской» пропонує таку хронологію української історії:

864–1240 pp. – Київська держава.

1240–1320 pp. – Київське князівство під монголо-татарською владою.

1320–1569 pp. – Київське та Переяславське князівства приєднані до Великого князівства Литовського. У цей період необхідно говорити про значну автономію українських земель, оскільки довгий час князівством керували руські князі до смерті Симона Олександровича та Олельковича. Пізніше ці посади обіймали русини, литвини, а згодом волинці.

1569–1654 pp. – у результаті Люблінської унії українські землі Великого князівства Литовського переходять до Польщі, але й у цей період польський король зобов'язувався давати всі чини і посади жителям землі Київської.

1654–1764 pp. – Київсько-Переяславські землі, чи Україна, разом із Запоріжжям входить до Московської держави із застереженням автономії.

1764 p. – ліквідовано Малоросійську Гетьманщину, що її створив Богдан Хмельницький та і до складу якої входили Київщина, Чернігівщина [10].

Не зважаючи на прихильність Михайла Максимовича до ідеї спільного походження українського, російського та білоруського народів, що вийшли з однієї держави – Київської Русі, а також відсутність окремого розгляду Галицько-Волинського періоду та ще

ряд істотних деталей, можемо стверджувати, що вчений розглядає українську історію як окрему, що має свій самостійний шлях і природне право на існування. На думку автора, це була спроба першого наукового викладу хронології української історії. Пізніше цей підхід обґрунтував відомий історик Володимир Антонович, а остаточно сформулював Михайло Грушевський у своїй статті «Звичайна схема «русскої» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства».

Варто нагадати й принципову наукову позицію Михайла Олександровича в обстоюванні слов'янського походження Київської держави в дискусії з прихильниками «норманської теорії». За мету написання роботи «Откуда идет Русская земля» вчений поставив довести, «що руська земля почалася і розповсюджувалася з Києва і що руси були варягами і норманами племені слов'янського, а не скандинавського і не фінського...» (Максимович М. Откуда идет Русская земля. К., 1837. С. 3.)

Михайло Максимович висловив надзвичайно сміливу на той (і не лише на той!) час думку про скасування анафема Іванові Мазепі – беззаперечне свідчення про кардинальні зміни в його оцінці постаті великого гетьмана. Так, у листі до багатолітнього редактора газети «Киевские епархиальные ведомости» П. Лебединцева вчений відверто пропонує, «що може...вже зняти анафему в Києві з того, якого пам'ятників стільки в Києві – і Лаврська кам'яна огорожа, і Нікольський собор, і Братська Богоявленська церква, хто золотив своїм коштом і верхи колишньої Лаврської великої церкви, котрі від громового удару згоріли; старанням якого відновлена стародавня єпархія переяславська і збудований там Вознесенський собор і ін. 157 років вже проклинали його щорічно. І якщо прокляття було накладено на нього і його однодумців, і знято з останніх – за велінням царським, то з нього можна

теж, врешті, зняти по милостивій волі царській, церковним проханням Києва...» [11].

Як бачимо, на зміну світоглядній «двоїстості» вченого прийшла чітка визначеність у сповідунні та обстоюванні української ідеї.

Участь Максимовича у діяльності Кирило-Мефодіївського братства; дружба з Тарасом Шевченком; сміливі заяви на захист українських мови, історії, права українців на національну ідентичність – остаточно утвердили в очах тодішніх владців небезпечність вченого. Спроби повернутися до викладацької діяльності в Київському університеті чи деінде стикаються з відмовами. Не допомагають листи до колег-професорів і міністра Уварова.

Більше десяти років Михайло Олександрович отримує відмови у працевлаштування в Києві на будь-яку посаду. «Тепер закінчується десятый рік, як я у відставці, в теперішньому вересні почнеться вже 47 рік життя мого, і мені шкода, що мої кращі робочі роки проходять не з тією корисністю, якою могла б від них бути для батьківщини і науки, за обставин і засобів більш сприятливих» [12].

Останні роки життя Михайло Максимович провів у рідній Михайловій Горі – у творчих пошуках і роздумах, покликаних осмислити історичну роль України та її знакових постатей. Безумовно, він потребував дружньої підтримки й духовного опертя. Серед тих, хто підтримував опального вченого, найперше згадаємо Тараса Шевченка. Під час роботи над псалмами для народу М. Максимович звертається до Т. Шевченка: «Привіт і поклін! Як ти себе маєш, земляче... І як здравствує твоє розумне чоло...будь ласкавий, подивись на ці псалми пильненько, і що не до ладу, одміть мені все до посліднього слова...» [13].

Улітку 1859 р., під час свого останнього приїзду до України, Шевченко навідався до Михайлової Гори. Товаришування, перерване

поетовим засланням, відновилося. А в особі дружини Максимовича – Марії Василівни (в дівоцтві Товбич) – Кобзар знайшов іще одного вірного друга. Шевченко створив прекрасний портрет Марії Максимович, подарував їй автограф свого вірша «Садок вишневий коло хати...».

А ще, мріючи про щасливий родинний затишок, просив знайти йому дружину, що за своїми якостями була би схожою на неї.

Подружжя Максимовичів пропонувало Шевченкові оселитися в їхній садибі в Прохорівці, однак поет розривався між прагненням втілити свої великі творчі плани й бажанням спокійно жити на березі рідного Дніпра.

Принагідно зауважу, що з Михайлової Гори Шевченко не раз милувався краєвидами протилежного Дніпрового берега, й Канівські гори зачарували поетове серце. Він не лише прагнув оселитися в цій любій місцині, а й у своєму «Заповіті» висловив бажання саме тут бути похованим: «...Щоб лани широкополі, і Дніпро, і кручі Було видно, було чути, Як реве ревучий...»

Звістка про смерть друга тяжко вразила Максимовича. Коли труну з тілом Т. Шевченка привезли до Чернечої гори, Михайло Олександрович дістався човном до місця поховання і над могилою прочитав землякам свій вірш на смерть Кобзаря:

Сподівалися Шевченка
Сей год на Вкраїну;
А діждалися побачить
Його домовину.
Стоїть в Каневі, в соборі,
Вся квітами ввита;
По-козацьки – червоною
Китайкою вкрита.
Їдуть люди, – перед нею
Поклон покладають
І за душу Кобзареву
Господа благають... [14].

Висновки і перспективи (Discussion). Проведене дослідження дає підстави зробити кілька висновків, які, можливо, проливають світло на те,

що на початку цієї статті названо життєвою і світоглядною таємницею Максимовича.

Видатний вчений міг стати правдивою окрасою науки в імперській Росії. На це він мав блискучі здібності в багатьох галузях науки й безцінний дар дослідника-першовідкривача.

Однак М. Максимович обрав шлях опального «інакодумця». І місце вигнання вченого стало місцем його триумфу як мислителя і творця державницької свідомості, чий науковий дослідження та громадська діяльність дають право називати його серед найвизначніших діячів української історії XIX століття. Наукові висновки М. О. Максимовича про необхідність окремого, цілісного розгляду української історії; історичний шлях та значущість української мови; особливості характерології українців склали передумови для становлення української історіософської школи.

Без перебільшення, Михайло Максимович своєю працею зводив підмурівки українського національного самоусвідомлення та прагнув творити «Український світ» в Київському університеті Святого Володимира, якому Російська імперія планувала роль форпосту «руського мира» в тодішній Україні.

У цьому – високий сенс, велична місія й велика таємниця світоглядних метаморфоз видатного українця, помножених на потужний інтелект і наснажених силою любові до свого, єдиного, рідного.

Список використаних джерел

1. Острянин Д. Світогляд М. О. Максимовича. К., 1960. С. 127
2. Письмо Н. Гоголя к М. Максимовичу 9 ноября 1833 г. // Кулиш П. Опыт биографии Н. В. Гоголя со включением до сорока писем. СПб., 1854. С. 59
3. Письмо М. А. Максимовича к NN. Киевская старина. 1898.

4. Максимович М. А. Письмо к М. Погодину. Киевская старина. 1898.

5. Журнал следства III відділення в справі Кирило-Мефодіївського товариства // Кирило-Мефодіївське товариство в 3-х т. К., 1990.

6. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. С. 98.

7. Максимович М. Новые письма к М. Погодину. О старобытности малороссийского наречия. М., 1863. С. 9–10.

8. Письмо М. П. Погодина к М.А. Максимовичу 28 августа 1871 года // Киевская старина. 1904. Т. LXXXVI. Сентябрь. С. 76

9. Максимович М. Нечто о земле Киевской / /Украинец. 1864. С. 5

10. Переписка М. А. Максимовича и П. Г. Лебединцева // Киевская старина. 1904. Сентябрь.

11. Скорбная страничка из жизни М. А. Максимовича // Киевская старина. 1898. LXIII. Октябрь. С. 137

12. Лист М. Максимовича до Т. Шевченка. 15 березня 1858 р. // Рукописний відділ ЦНБ ім. В. Вернадського.

13. Максимович М. На похорон Т. Шевченка // Основа. 1861. № 6.

Reference

1. Ostrianyn D. Svitohliad M. O. Maksymovycha. K., 1960. S. 127
2. Pysmo N. Hoholia k M. Maksymovychu 9 noiabria 1833 h. // Kulysh P. Opyt byohrafyy N. V. Hoholia so vkluchenyem do soroka pysem. SPb., 1854. S. 59
3. Pysmo M. A. Maksymovycha k NN. Kyevskaia staryna. 1898.
4. Maksymovych M. A. Pysmo k M. Pohodynu. Kyevskaia staryna. 1898.
5. Zhurnal slidstva III viddilennia v spravi Kyrylo-Mefodiivskoho tovarystva // Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo v 3-kh t. K., 1990.
6. Chyzhevskiy D. Narysy z istorii filosofii na Ukraini. S. 98.

7. Maksymovych M. Новые письма к М. Pohodynu. O starobynosti malorossyiskoho narechyia. M., 1863. С. 9–10.

8. Pysmo M. P. Pohodyna k M.A. Maksymovychu 28 avhusta 1871 hoda // Kyevskaia staryna. 1904. T. LXXXVI. Sentiabr. С. 76

9. Maksymovych M. Nechto o zemle Kyevskei /Ukraynets. 1864. С. 5

10. Perepyska M. A. Maksymovycha y P. H. Lebedyntseva // Kyevskaia staryna. 1904. Sentiabr.

11. Skorbnaia stranychka yz zhyzny M. A. Maksymovycha // Kyevskaia staryna. 1898. LXIII. Oktiabr. S. 137

12. Lyst M. Maksymovycha do T. Shevchenka. 15 bereznia 1858 r. // Rukopysnyi viddil TsNB im. V. Vernadskoho.

13. Maksymovych M. Na pokhoron T. Shevchenka // Osnova. 1861. № 6.

ACTIVITY AND SCIENTIFIC HERITAGE OF MYKHAILO MAKSYMOVYCH IN THE CONTEXT OF CREATING THE WORLDVIEW OF THE “UKRAINIAN WORLD” IN THE 19TH CENTURY

M. Tomenko

Abstract. *The worldview values in the views and scientific activities of the first rector of St. Volodymyr University of Kyiv, the outstanding scientist Mykhailo Olexandrovych Maksymovych, have been studied. His life path, scientific formation, breadth of scientific interests and views are considered. The circle of Maksymovych's scientific interests were natural and cosmological studies, ethnographic studies of the Ukrainian history, ethnography and folklore, philosophical work, in which he, following Hryhoriy Skovoroda, expresses the Ukrainian "philosophy of the heart". The scientist's interest in "Little Russian" topics caused Maksymovych's evolution towards pro-Ukrainian views. Indicative in this context is his desire to turn Kyiv University into an oasis of the Ukrainian science and culture, where talented, highly educated personalities, in particular Mykola Hohol, would teach. Those were Maksymovych's pro-Ukrainian views that influenced his exclusion from administrative and scientific positions at Kyiv University after his recovery. Special attention is paid to the scientific work of the researcher in the field of ethnopsychology, peculiarities of the Ukrainian characterology, and mentality. The conclusion of the scientist regarding the "submissive spirit" of Russians and the "passion, short firmness and strength of feelings" of the Ukrainian spirit is worthy of attention. Maksymovych actively participated in a philological discussion with Mykhailo Pohodin, defending the provisions on the chronological primacy and origin of the Ukrainian language since the time of princely Ukraine-Rus', and the independence of the Ukrainian Slavic history. Based on the conducted research, an independent scientific conclusion is offered about the mission, civic position and the role of Mykhailo Maksymovych as the first rector of St. Volodymyr University of Kyiv and the scientist in the creation of the Ukrainian idea, the worldview of the "Ukrainian world" in the 19th century.*

Key words: *the "Ukrainian world", the "Russian world", the Ukrainian ethnopsychology and historiosophy, national character, origin of the Ukrainian language, scheme and chronology of the Ukrainian history.*